

LEIRÁSA

AZ

ÚJJÁALAKÍTÁSI EMLÉKÜNNEPÉLYNEK

M. DCCC. LXIV.

A magyar királyi tudomány-egyetem, felséges MARIA TEREZIA dicső emlékezetű királynénk általi újjáalakíttatásának, 1780. június 25. ünnepélyes felavattatásával történt befejeztetését örök hála jeléül évenként megünnepelnek már ez említett évben határozván, e határozatát Pestre történt áthelyezése után 1784. évben megerősítette, 1810-ben pedig, dr. Bene Ferenc orvostanár rectoriséga alatt ezen emléknep díszesebb megtartása iránt intézkedett.

Az egyetemi polgárok az egyetemi zászlóval, a tudománykarok, úgy az egyetemi tanács tagjai díszjeleikkel s a karbeli és rectori jogarok elővitele mellett, testületileg, dél előtt 9 órakor az egyetem nagyobb épületéből az egyházba vonultak, és itt nagymisét hallgatván, melyet Dr Szabó József apát, pápai trónálló, papnöveldei rector s a hittanulmányok igazgatója, fényes egyházi segédlettel tartott, innen az egyetem nagy dísztermébe mentek által, hol trónmennyezet alatt, az ország jelvényeinek másai mellett, az egyetemnek 1780. évben e napon kihirdetett kir. nagy szabadalomlevele, s egyéb adománylevelei, szám szerint hét, kegyeletes szemlére ki voltak téve.

Első Dr JEDLIK ÁNYOS, a bölcsészeti kar idősbje, a természettan rendes tanára s ez idei nagyságos

rector lépett a szószékre, s bevezetőleg e nagy nap jelentességéről szólván, „a természettudományok fontosságáról az emberi nem anyagi jólétére nézve, tekintettel hazánkra“ tartotta a fent olvasható akadémiai beszédet.

Ez után

Dr TOLDY FERENC,

kir. tanácsos, a magyar nyelvészet és irodalomtörténet rendes tanára s a bölcsészeti kar ez idei dékánja, az ez évi egyetemi pályázatok mibenlétét köz hírre teendő, a következő beszédet intézte a nagyszámú fényes gyülekezethez:

Tisztelt Gyülekezet!

A magyar királyi egyetem azt hitte, hogy e nagy napot, évfordulati emléknapiját ez egyetem újjáalakításának egy, a nemzetnek színletlen és örök hálájára érdemes fejdelemnő által — kiről újabb történetírásunk atyja Pray oly igazán mondotta: „in Ea communem omnium Matrem ereptam fuisse: quod nomen Ei prae illo Magnae, ex assentatione ut plurimum orto, grata posteritas merito tribuit“ —: az egyetem, mondom, azt hitte, hogy e nagy napot méltóbb cselekvénnyel nem zárhatja be, mint ha pályakoszorúit, melyekkel növendékeinek tudományos sikereit kitüntetnie engedtetett, az e nap ünneplésére számosan összeseregleni szokott fényes gyülekezet előtt nyújtja az ifju érdemnek.

Én pedig, Uraim, szerencsésnek tartom magamat, hogy a sor nekem kedvezett oly meglepő, oly biztató eredmény hirdetőjének lehetni, mely, egyebek mellett és fölött, annyira alkalmas elnémtani azon aggodalmakat, miket sokan az új tánszervezet felett éreztek; mely

alkalmas, tudományos haladásunk jövője iránt édes reményeket táplálni kebelünkben; desőt, melyet, e remények betelése iránt, ha Isten is úgy akarja, már is foglalóul, hogy ne mondjam biztos zálogul, üdvezelhetünk.

Mert a feladatok, melyek e napra kitűzettek, a legkomolyabb, mondhatnám a sanyarú tudományok köreiből vétettek; mert azok beható vizsgálatot, mély gondolkodást, némelyek kísérleteket és műtudós eljárásokat —, mindnyájan pedig nem közönséges előképzést követeltek; s mert azok, ha a pályázók díszszel futották meg a versenyt; míg egyfelül egyetemünk magasb tudományos lendületet adó hatásának, úgy másfelül annak tanúi, hogy ez ifjak kitartó, munkás tudományszeretettől lelkesedve, feladataik nehézségeitől vissza nem ijedtek, s nem csak becsületesen fáradoztak, hanem sikeres készséget is szereztek magoknak a tudomány adatait felbuvárlani, azokat módszeresen tárgyalni, az észleleti szakokban pedig gyakorlati és kísérő ügyességgel nyúlni a dologhoz.

De hát lássuk a feladatokat, s megoldásaikról a bírálók ítéleteit.

I.

Első a **hittudományi karé**, mely így hangzik:

„Tekintetes Egyetemi Tanács!

A hittudományi kar által, a jelen tanévre kitűzött jutalomkérdések eredményéről van szerencsém a tek. egyetemi Tanácsnak jelentést tenni:

I. A hittudományi kar tanártestülete a Pasquich János-féle 150 ft. jutalomdíjra következő pályakérdést

tűzött ki: „Adornetur ex Abdulatifi Memorabilibus Aegypti Sectionis 1-ae versio latina et hungarica, item analysis, adductis continenter regulis grammatico-syntacticis illustrata.“ Mire folyó évi martiushó 31-kéig mint kijelölt határidőig három pályamű érkezett be, melyek megbírálásával Dr Pollák János és Dr Ruzsicska János rendes tanárok bizattak meg; a hit tudományi kar a nevezett két bíráló tagnak véleményét egész kiterjedésében magáévá tette, mely ekép szól:

„Ha a kitűzött jutalomkérdésnek célját tekintjük, mely nem annyira a nyelvtudomány tüzetes előmozdítása önálló eredeti, mélyebb és szélesebb vizsgálódások által, mint inkább a héber nyelvhez rokon tájnyelvek tanulmányának foganatáról és előmeneteléről való tanúskodás, és általában e szokatlan téren az önálló írásbeli munkásságnak megkísértése s felébresztése, a sémi nyelvek, és azok közt különösen a legműveltebb, leginkább elterjedett és ritka előnyökkel bíró arab nyelv művelésére irányzott szorgalomnak és mélyebbre ható tanulmányozási törekvésnek buzdítása és emelése: a jelen évi jutalomhirdetésnek eredményét igen kedvezőnek kell mondanunk. Mert a csekély számú tanulók közül hárman pályáztak, és bírálásunk alá adott pályaműveik egytől egyig a buzgó törekvésnek, dicséretes szorgalomnak, nyelvészeti képességnek és az önálló gondolkodás- s ítélőtehetségnek világos és elismerésre nem kevesbbé mint dicséretre méltó bizonyosságát adják.

Ezen szempontból nem lehet a beérkezett pályaműveket nem a legnagyobb szívbeli örömmel szemlél-

nünk és azon nézetet kifejeznünk, hogy a pályázó papnövendékek, ha a sémi nyelvek tanulmányozását kellő szorgalommal és odaadással folytatják, e téren sok reményt nyújtanak magok felől.

Az egyes pályaműveket illetőleg: az arab nyelv sajátosságainak, sőt egész alkotásának, kielégítő felfogása-, a nyelvtani és szókötési szabályok helyes és pontos alkalmazása-, a név- s igeképződés, a fogalomgyökből eredő alakzatok, a szóegyeztetés és rendezés kellő megkülönböztetése és meghatározása-, végre a gyökszók több értelményei közül a szöveghez legalkalmasab értenény szabatos megválasztására nézve, valamint a tárgyra tartozó irodalom (u. m. nyelvtanok, szótárak s. a. t.) használása, a magyar és arab nyelv többszöri összehasonlítása, és a fordítások hűsége által is a másik két munkálatot jóval megelőzi, és azért díjazásra legmélóbb ezen jelmondatú pályamű „Belamli johhassa lúthsthsauaba la bekásali“ vagyis „Munka által szerzettetik meg a jutalom, nem hanyagság által.“

Tekintve azonban a nyugoti nyelvek természetétől és szabályaitól eltérő keleti nyelvekkel való foglalkozásnak nehézségeit, gyérségét, nem tévesztve szem elől azonreményt is, hogy a héber nyelvhez rokon tájnyelvek írárságos, de sok tekintetben hasznos, valamint az ószövetségi iratokra nézve nagy jelentőségű tanulmányozása a jutalmazás által kívánatos lendületet, kellő buzdtást és nagyobb ingert nyerhetend, de tekintetbe véve különösen hogy a másik két pályázó is, habár sem a nyelvtani szabályok alkalmazását, sem a fordítás

helyességét illetőleg az elsőt el nem éri, még is az arab nyelvtan eléggé alapos ismeretét tanusítván, dicséretes szorgalommal igyekezett megközelíteni a pályatárgy által elérni óhajtott célt: alulírottak a jutalmat akkép indítványozták megosztandónak, hogy a nevezett jeligéjű munka **100 ft.**, a többi egyenként **25 forinttal** jutalmaztatnék.“

Felbontatván a jeligés levelkék úgy találtatott, hogy a **100 ft.** jutalomra méltónak ítéltetett pályamű szerzője:

Neumann József,

esztergami főmegyei növendékpap, harmadévi hit-tudomány-hallgató.

Az egyenként **25 forinttal** megjutalmazandó két pályanyertes munkának szerzői: Majcz Antal szombathelyi megyei és Gresits Miksa egri főmegyei növendékpap, mindkettő harmadévi hittanuló.

II. A Fogarassy Mihály-féle (ezen évben csak) **20 ft.** jutalomdíjra a hittani kar részéről eme pályakérdés tűzetett ki: „Determinetur et demonstratur relatio Conciliorum ad Papam“: mire a főnemlített határnapig bejött a „Prima sedes a nemine iudicatur“ jeligével jegyzett egyetlen pályamunka megbírálására Dr Samassa József és Dr Dulánszky Nándor rendes tanárok szólítottak fel; a hittan kar a nevezett két bíráló véleményes jelentését szinte egész kiterjedésében helyeselte, mely így szól:

„Alulírottak alig hallgathatnák el jelen véleményes jelentésekben abbeli sajnálkozásokat, hogy ezen hit- és jogtanilag fontos, és az egyházi irodalom mezején sokoldalúlag meghányatott kérdésre csupán egy pályázó

vállalkozott; ha csak kimentő körülményként nem kel-
lene tekinteniök, miszerint e kar — a többiekhez ké-
pest sokkal csekélyebb számú s különben is már házi
körükben irodalmilag munkálkodó — hallgatóinak jelesb-
jeit, ez idén, valószínűleg a másik, sokkal kecsegte-
őbb pályakérdés vonhatta körébe.

Azonban e körülmények csak annál figyelemre
méltóbbaknak tüntetik elő az egyetlen „Prima sedes a ne-
mine iudicatur“ jeligével jelentkezett pályázó munkálko-
dását, kitől az őt megillető dicséret meg nem tagadható.

Ohajtották volna ugyan alulirottak, miszerint pá-
lyázó a feltett kérdést hittanilag mélyebben fogva föl,
közvetlenül az egyház fogalmából indulván, s a pápa és
a zsinatok közötti viszony vonatkozási pontjait annak
lényegéből emelvén ki és készítvén elő, dolgozatá-
nak ily módon szervezetesebb összefüggést és szorosabb
egyöntetűséget adott —, valamint hogy a nyelv tiszta-
ságára és az előadás világosságára is nagyobb gondot
fordított volna: — mindazonáltal, mivel, mind ennek
dacára, a pályamunka tanúskodik írójának a hittu-
dományokbani szorgalmas tanulmányozás által szerzett
elégséges alaposságról, melylyel a hitelvekkel
egyezőt mindenütt helyes ítélettel kitalálta; önálló
munkásságról, melylyel a jót saját céljaira ügye-
sen feldolgozza; s végre főleg arról, hogy egye-
temi tanidejét foganatosan és reményre
jogosítólag tőkésítette: a bírálók nem haboznak oda
nyilatkozni, hogy pályázó a kitűzött jutalmat megérde-
melte, melyet is neki ezennel kiadandónak ajánlanak.“

A szerző nevét rejtő levél feltöretvén, kitűnt hogy
a koszorúzott mű írója:

Farkas Sándor,

esztergami főmegyei növendékpap, egyetemi harmad évi hittudomány-hallgató.

Végre III. hivatalos jelentésemet azon hozzáadással zárom be, hogy a Szabó-féle jutalomdíj — melynek rendeltetése azt díjazni, ki az egyházi ékesszólásban a legkitünőbb — Dessewffy Sándor tanulmányi előjáró és helyettes tanár véleményes felterjesztése folytán

Loncsarics Márk,

zágrábi főmegyei növendékpap, egyetemi negyed évi hittudomány-hallgatónak íteltetett oda.

A hittudományi kar 1864-ik évi június 18-án tartott VI-ik rendes üléséből.

Dr Ruzsicska János,
ez id. dékán."

II.

Következett a **jog és államtudományi kar** következő jelentése :

„Tekintetes Egyetemi Tanács!

A jog- és államtudományi kar a Pasquich-féle alaptól a folyó tanévre, és pedig a nemzetgazdasági tanból, következő kérdést tűzött ki 75 ft jutalom mellett: „Miféle általános, a törvényhozás által megvalósítandó közgazdászati elveket állít fel a tudomány a birtok terjedelme, szerzőismódja, s egyéb viszonyai körül, s mifé-

le elveken nyugszik a birtokrendezésre vonatkozó magyar törvényhozás?“ E kérdésre két pályamunka érkezett be, ily jeligék alatt: I. Quis Graecus regeter Latinos Graecis moribus? nullus.“; II. A jobbágnak csak legyen, úgy a király sem lesz szegény. (Katona).

A kar Dr Karvasy Ágoston és Dr Kautz Gyula rendes tanárokat bízta meg a pályadolgozatok megbíráásával, kik azokról a következő véleményt terjesztették elő:

„Tekintetes Tanári Kar! Ha a pályakérdések azon rendeltetése tartatik szem előtt, hogy általok az egyetemi tanulóknál a tudomány egyes főbb kérdései feletti mélyebb elmélkedés, a forrásokkal tüzetesb foglalkozás, s ezek illő felhasználása folytán a nyomozás eredményeinek helyes véleményben és rendszerben előterjesztése előmozdítottassék; egyúttal pedig a nyert kitüntetés által tudományos törekvésre további inger is adassék: e jelen pályázat eredményeivel, ha nem a beérkezett munkálatok számát, hanem tartalmát és minőségét tekintjük, teljes okunk van megelégedni!

Mind a két pályaműről ugyanis azt állíthatni, miszerint azok szerzői a kitűzött kérdést, eltekintve némely formai hiányok, meg az előadási mód és rendszer nem egészen megfelelő voltától, helyesen és egész terjedelmében fogták fel; fejtegetéseikben a jelesb hazai és külföldi irodalmi termékeket tapintatosan használták; a tudomány legújabb vívmányait és iránylatait folytonosan szem előtt tartották, amennyiben jelesül az újabban uralomra emelkedett viszonyosságelvi iskola szellemében iparkodtak az egyes feladványokat megoldani; s e mellett a hazai törvények és fenálló szabályrende-

letek pontos ismeretét is tanusítják; a tudományos irány és nyelvezet tekintetében pedig szinte dicséretes készűtséget mutattak ki:

Ezeknek nyomán s illő tekintetbevételével azon körülménynek, hogy a pályázók mindegyike méltányos követeléseknek teljesen megfelelt, hogy a munkálatok mindegyikének sajátzerű fényoldalai vannak, s határozott túlsúlylyal tudományi becs tekintetében egyik sem bír a másik fölött: alulirottak véleménye oda járúl, miszerint a kitűzött pályadíjnak a két pályázó között egyenlő arányban megosztása, a méltány és igazságosság követelésével legmegegyezőbbnek nyilvánítandó.

Kelt Pesten június 12. 1864. Dr Karvasy Agost s. k. egyetemi ny. r. tanár. Dr Kautz Gyula s. k. egyetemi r. ny. tanár.“

A kar egész terjedelmében magáévá tevén e véleményt, a jutalomdíjt a két pályázó közt egyenlően felosztatni határozta.

Felbontatván a szerzők neveit rejtő jelíges levelkék, mint pályanyertesek tűntek fel:

Matlekovics Sándor,
negyed évi joghallgató;

és:

Horváth Pál,
harmad évi joghallgató.

Ugyanazon alapból, szintén a folyó tanévre a kánoni jogból a következő pályakérdés tűzetett ki: „Fejtessek meg: miféle jogeszmék keletkeztek időről időre, jelesen a romai és germán jog

befolyása alatt, az egyházvagyon iránti tulajdonjog körül egyáltalán, s különösen Magyarországon?" melyre a következő jelige alatt: „Nehéz ösvényemnek csak kezdetén vagyok (Bacco)" beérkezett egyetlen pályamunka megbírálására Dr Konek Sándor és Dr Cherny József rendes tanárok kérettek fel; kiknek véleménye így hangzik:

Tekintetes Tanártestület! Ha alulirottak kénytelenek egy részt sajnálatokat kifejezni a fölött, hogy ezen a kánoni és romai jogban, valamint az összehasonlító jogtörténetben kellő tájékozást ugyan föltételező, de a fennlévő irodalom segélyével, kívánt szorgalom mellett, sikeresen megoldható, közérdekű pályakérdés, nem bírt oly vonzó erővel, hogy több versenytárs jelentkezett volna a küzdtéren közös szellemi megmérkőzésül; más részt abban lelnek némi vigaszt, hogy azon egyedüli pályamunka, mely a versenyre megjelent, a kitűzött feladat nagyságának teljes öntudatával, és a választott jeligének megfelelő szerénységgel, távol minden elbizakodástól vagy önhittségtől megkísérli a kérdésnek merő tárgyilagos, minden elfogultság nélküli megfejtését; az egész dolgozat tartalmából félreismerhetlenül tűnván ki, hogy a pályázó a szóban forgó tárgygyal fontosságához mért komolysággal foglalkodott.

Nem tagadható ugyan, hogy az egyház, mint különleg nyilvánuló intézmény jogéletének fejlődésére egyáltalán, különösen az egyházvagyon körüli tulajdon iránti jogeszmék képződésére a világtörténelmi események mindenkor fő idomító befolyással voltak, és hogy ennélfogva a pályázó helyesen cselekedett, midőn az egyháznak, valamint az egyházvagyonnak állását a vi-

lágeseemények során fejtegetni törekszik, négy korszakot különböztetvén meg, t. i. a keresztyénség megalapításától N. Constantin edictumáig, innen N. Károly koronázatásáig, azután ezen befolyásos eseménytől a reformációig, végre a reformációtól a jelen időkgig, és a minden egyes korszakban meghonosult jogeszméket kellőleg föltüntetni igyekezhvén; mindamellett a pályakérdés fogalmazása szerint a fő súly inkább a romai és germán jognak ebbeli befolyására lett volna fektetendő, és ha ez a pályamunkában a belevágó irodalomnak választékos és dicséretes felhasználásával általános körvonalozásban történik is, mégis az egyes jogintézeteknek közvetlen kihatása nem akképen van kifejtve, mint ez a tárgynak teljesen megnyugtató földerítésére kívánatos lenne. Jelesen a reformáció idejében az egyházvagyon joglénye iránt keletkezett külön jogrendszerek tüzetesebb figyelembe vétele, a szorosán vett egyházjakak (fabricae ecclesiarum) és a javadalmi jakak megkülönböztetése és mindkettőnek tulajdona iránt időről időre eltérőleg fejlődött jogeszmék külön fejtegetése, szóval az általán érvényre jutott jognézeteknek a tételes törvényhozás, jelesen a hazai törvények és jogszokásnak befolyása alatti módosulásainak részletes feltüntetése kívánatos lett volna.

Névszerint nem tudnak alulirottak a pályázóval az iránt egyet érteni, mit a magyar jog uralma alatt itt keletkezett eszmékről felhoz: ha csakugyan, mint a pályázó vátatja, törvényeink szellemében az egyes egyházintézetek kizárólag és feltétlenül tekintettek volna az egyházjakak tulajdonosaiúl, azt lehetne következtetni, hogy megszűnvén az illető egyháztestület vagy intézet, vagyonának is épen úgy, mint bármely urafogyott jó-

szágnak a fiscusra kellett volna szállnia, minek azonban a pályázó maga históriai hagyományaink fonalán ellent mond, hazánk törvényei, és folytonos közjogi praxisa inkább azt tanúsítván, hogy az efféle megürült javak, mint a specificus magyar egyház tulajdona vétettek, és kevés kivétellel jobbra egyházi célokra, jelesen a válásalap öregbítésére fordítottak. Egyáltalán e részben, valamint egyebütt, a munka érdekében kívánatosnak mutatkozik, hogy a gyakori eltérések a fő tárgytól azon összeköttetésbe tétettek volna, melyet minden rendszeres mű méltán igényel.

Mindazonáltal az önálló gondolkozást, a tárgy lényével és annak bő irodalmával teljes megbarátkozást tanusító, folyékony értekezésű, helyes irányú, és higgadtságú pályadolgozat oly belbecscsel bíró műnek tűnik föl, mely magában véve is pályadíjra érdemesültnak méltán tartható, miért is alulirottak habozás nélkül oda nyilatkoznak, hogy a szóban forgó pályamunka mindenképen érdemes arra, hogy a Pasquich-alapból kitűzött díjjal megjutalmaztassék.

Kelt Pesten júniushó 18. 1864. Dr Konek Sándor s. k. Dr Cherny József s. k.

Ezen vélemény a kar által egész kiterjedésében elfogadtatván, a pályamunka a kitűzött jutalomra érdemesnek jelentetett ki; s felbontatván a jeligés levél, szerzőül kitűnt:

Friedmann Bernát,
másod évi joghallgató.

Kelt a jog- és államtudományi karnak X. rendes üléséből, Pesten, június 21. 1864.

Dr Konek Sándor s. k.
ez id. dékán.

III.

Az orvoskari pályázatról a kar a következő jelentést adta:

„Tekintetes M. Kir. Egyetemi Tanács!

Mint a Pasquich János alapítványának kamataiból díjazandó pályakérdések a jelen 186 $\frac{3}{4}$ -ki tanévre az orvosi karnál, e következők voltak kitűzve:

1. „Az emberi bonctan körébe tartozó értékes s az illető tanintézet javára visszamaradó bonctani készítmények előállítása.“ Jutalomdíj 50 ft. o. é.

2. „A kór- és orvostörvényszéki bonctan körében szabályszerű műeljárás, észleles és ide vágó tanulságos készítmények előállítása.“ Jutalomdíj 50 ft. o. é.

3. „A belgyógyászati téren mentül számosabb esetre kiterjedt alapos kórészlelés és szabatos klinikai eljárás.“ Jutalomdíj 50 ft. o. é.

Egyszersmind köteleztettek mind három szakmában az illető polgárok, tett észleleteikre és végbevitt munkálataikra vonatkozólag, magyar vagy latin nyelven írt értekezést is bemutatni, melyben az észlelt esetek, illetőleg előállított készítmények kimerítő és alapos leírását és a fenforgó viszonyok tudományos fejtegetését előadják.

Ezen pályázat folytán a f. é. martiushó 31-re kitűzve volt határnapig, következő pályamunkálatok jelentettek és mutattattak be, és pedig:

1. Az emberi bonctani szakmából kettő.

2. A belgyógyászati szakmából szinte kettő.

3. A kór- és törvényszéki bonctani szakmából ellenben egy sem.

A belgyógyászati szakmára vonatkozó írásbeli dolgozatokban a taglalás alá vett klinikai kóreseteknek kórisme, oktani, jóslati és gyógykeresési tekintetben helyes és szabatos előadása által mindkét pályázó dicséretes szorgalmat és értelmes felfogást tanúsít, s mindkettő megfelelt kitűzött feladatának, úgy hogy egyik dolgozatot sem lehet a másik mellett csekélyebb becsűnek mondani. Miért is tekintetbe véve, hogy a pályázók igyekezetöknek jutalmát nem annyira a díjban, mint inkább szorgalmoknak és a tudományban tett előmenetelöknek méltányos elismerésében keresendik: az orvostanári testület egyaránt érdemesnek találván ezen kitüntetésre mindkét pályázót, elhatározta hogy az 50 ftnyi jutalomdíj közöttök egyenlő részekben 25 ftjával osztassék ki. Felbontatván a jeligés levelkék, kitűnt, hogy az „Optimum vero medicamentum est opportune cibus datus.“ Celsus. jeligés dolgozatnak szerzője:

Kézmárszky Tivadar,

negyed éves orvoshallgató;

a „non disputare sed experiri.“ Baco Verulam. Nov. Organ. jelige alatti dolgozat szerzője pedig:

Magyary Károly,

negyed évi orvoshallgató.

Az emberi bonctani szakmából beérkezett pályamunkálatok közül az egyik rendbeli négy idegkészítményt állít elő, melyek közt kettő egymást egészíti ki, és pedig kettő e készítmények közül a felületes és mély ágyék- és keresztfontot minden ágaival egész terjedelmében a lábujjhegyig tünteti elő: míg a másik két készítményben az együttérző ideg láncolatának rendszere, ágainak fonataival szintoly nagy ügyességgel mint fáradhatatlan türelemmel van kikészítve.

Az ezen rendbeli készítményekre vonatkozó írásbeli dolgozatában szerző, alapos és szabatos írmódban, a készítésnél követett eljárását pontosan előadja, valamint az előállított készítményen látható viszonyokat minden részletekben híven leírja.

A második rendbeli pályamunkát egy befecskengett bonctani készítményből áll, mely a kulcsalatti, s a fej-üti elágazását s a Willisiusféle üti kört nagy ügyességgel és szorgalommal kidolgozva mutatja fel.

E készítménynek leírása is szinte értelmes módban és híven taglalja a feltüntetett viszonyokat.

Mindkét rendbeli dolgozat a pályázók részéről ritka kézbéli ügyességet, teljes szakavatottságot és kitartó szorgalmat tanusítván, az orvostanári testület mindkét pályázót jutalomra méltónak tartja, annál inkább, mint-hogy egyfelül ezen igen becses és tanulságos készítmények a bonctani intézet javára maradván meg, annak gyűjteményét a tanítás érdekében kiegészítik, másfelül pedig magok a pályázók is e készítmények előállításához nem csak munkaerővel, de anyagi áldozattal is járultak. Minthogy pedig a kór- és törvényszéki bonctan szakmájára kitűzött 50 ft. jutalomra egy pályázó sem jelentkezett, azért az orvostanári testület, méltányosnak találván mindkét pályázónak jutalmazását, ez utóbbi díjat is a leíró bonctanból kitűzött 50 ft. jutalomdíjhoz csatolni, és így e két pályázó mindegyikét 50 ftnyi jutalomdíjban részesíteni határozta.

A felbontott jeligés levelkének egyike, e jeligével el látva: „L' étude de l' anatomie ne peut être convenablement faite que sur le cadavre“ Blandin. az első rendben felmutatott készítmények szerzőjeit

Genersich Antal,

negyed évi orvóhallgatót ismertette fel.

A második rendbeli dolgozatnak készítőjét pedig e jeligét: „a bonctan a sebészet alapja“ viselő levelke

Verebély László

ötöd évi orvoshallgatóban mutatta ki.

Midőn ezen pályázatnak eredménye felől a tekintetes akadémiai tanácsot értesíteni szerencsénk van, hivatalos tisztelettel felkérjük az orvostanári testület nevében, miszerint a fennemlített jutalomdíjakra méltóknak talált pályázókat ünnepélyesen azon kitüntetésben részesíteni méltóztatnék.

Kelt Pesten a magy. kir. egyetem orvoskari tanártestülete 1864-ki június 20. tartott VIII. rendes üléséből.

Stockinger s. k.

ez id. dékán.

Jendrássik s. k.

ez id. orvoskari jegyző."

IV.

Végre a **bölcsészeti kar** pályaugyéről e kar jelentése így szól:

„Tekintetes Egyetemi Tanács!

A bölcsészeti kar a Pasquich-alapítványból e folyó tanévre három tudományos jutalomkérdést tűzött ki 50—50 ft díj mellett, és pedig:

I. Egy psychologiait ily szerkezettel: Adaszanak elő azon psychologiai nézetek, melyek eddig a lelki tehetségekről felmerültek; 2) azon viszonyok, melyek a tehetségek közt előfordúlnak; 3) vizsgáltassanak át mindenik nézetnél az arra vonatkozó psychologiai rendszerek; 4) határozottas-

sék meg azon végső eredmény, melyet az említett tehetségekre irányzó pszichológiai vitatkozások előidéztek. E jutalomtételre a határidőig három pályairat érkezett, ily jeligékkel:

I. Az embernek becset a lélek ad.

II. Nosce te ipsum.

III. Welche wohl bleibe von allen den Philosophien? Ich weiss nicht:

Aber die Philosophie, hoff' ich, wird ewig bestehn. Schiller.

E pályamunkák megvizsgálás végett Horváth Cyrill r. és Télfy János rk. tanároknak adatván ki, a bírálók ítélete a következőkben határozódott:

„Az I. számú dolgozat szerzőjének állítása szerint a lélek lényege ismeretlen; tanulságos mindamellet a rá vonatkozó nézetek tudása.

Ezen állításnál fogva az itt érvényesített álláspont negatív, következőleg az érintett tanulság eredményezői sem lehetnek pozitív alapúak. Minden, aminek e dolgozaton belül eldöntő nyomatékosság tulajdoníttatik, a lélek esetleges változásaihoz és működéseéhez tartozó: ami eléggé mutatja, hogy szerző egész gondolkodási menete a pszichológiai empirismus határai között kíván mozogni.

Ami a materialismus elvetése után e dolgozatban a realismus, idealismus, spiritualismus és praeexistentianismusról felhozatik, az, az ezen szókhöz csatoltatni szokott gondolatok tartalmának felületes tartása miatt nem lehet kielégítő.

A lélek tehetségeiről szóló észrevételek, valamint az ismeret voltára vonatkozók is, több tekintetben érdekesek.

A feladat első pontja, mely a lelki tehetségekről

eddig felmerült pszichológiai nézetek elsorolását követeli, nines úgy tárgyalva, ahogyan azt, a pszichológia jelen állásánál fogva, azoktól is kívánhatni, kik még a készülési tanulmányozás fokán felül nem emelkedtek.

A második pont, mely a tehetségek egymáshoz való viszonylását illeti, gondosan kezeltetett. Ebből világosan láthatni, hogy szerzőben a megkülönböztető működés a kombinálóval karöltve jár. Amaz a tárgyakat jól körülvonalozza; emez meg őket a közös oldalak segedelmével jól összepárosítja.

A harmadik pont, mely a nézetekre vonatkozó pszichológiai rendszerek megvizsgálását jelöli ki, sem kellőleg világos és teljes felfogásra, sem fontosságának megfelelő átértésre, nem volt méltatva.

A negyedik pont kezelése még fogyatkoztabb. A helyett, hogy itt a lelki tehetségekre irányzó pszichológiai vitatkozások végső eredménye előbb mozzanatonként kiemeltetett, azután pedig egy, belsőleg megkülönböztett egységben felmutattatott volna, elégségesnek látszott egy nyilatkozat, mely a Hegelféle pszichológiának szompontjaira vonatkozik.

A dolgozat előadási módja folyékony, de kifejezései gyakran nélkülözik a szükséges szabatoságot; nyelvezete pedig nem ment grammatikai hibáktól.

A II. számú dolgozat szerzője a pályakérdés valamennyi részére kiterjeszkedik. Az anyag, melynek kialakítására vállalkozott, világosan mutatja, hogy őt az adatok gyűjtésében szorgalom, a gyűjtötték elrakásában körültekintés, az egésznek előhozásában pedig óvatos következetesség vezette. Kezdőe ugyan e munka, de oly kezdőe, ki a philosophiai pályán szép jövőt ígér.

Kiindulási pontúl az önismerés szükségét válasz-

totta, melynek alapját a léleknek, mint az élet lényegének, ismeretében találta föl. A lélekre vonatkozó nézetek különbféleségétől nem ijed meg, sőt épen e különbféleség szolgál neki ösztönül arra, hogy a nézetek irányában eligazodás után törekedjék. Ily szándékkal fogott a pályadolgozat szerkesztéséhez.

Az első rész a pszichológiai nézetekkel foglalkodik. Adatainak gyűjtésekor a philosophia történetének mind a három időszakán keresztülment. Miután a keletiek közül Chinát és Indiát felemlítette, átmegy a tényekben gazdagabb görögökhöz. Itt Thales, Anaximenes, Pythagoras, Empedokles, apolloniai Diogenes, Leucippus, Demokritus, Anaxagoras, Heraklitus, Sokrates, Plato, Aristoteles, a stoikusok, epikureusok, és a skeptikusok azok, kiknek nézeteit felhozza. A középkor psychologusai közül különösen Roscellin és aquinói sz. Tamás emeltetnek ki. Az újkorból Baco, Cartesius, Geulinx, Malebranche, Spinoza, Locke, Hume, Condillac, Berkeley, a francia materialisták, Leibnitz, Wolf, Herder, Kant, Reinhold, Jakobi, Herbart, Fichte, Eschenmayer, Carus, Schubert, a francia iskola, Cousin, Jouffroy, és Lotze nézeteivel találkozunk.

A dolgozat e része, miként látszik, bővében van a megvizsgálásra méltó adatoknak. Igaz hogy szerző az adatok megjelezésében nem az eredeti kútfők, hanem mások felfogása után indult, s ennél fogva nem hű mindenkor az, amit előad; de ezt annál kevesebbé lehet ellene vádnyomatékuül felhozni, minél bizonyosabb, hogy az, aki ezt tenné, a kezdő mozgáskörét a már jártasságot igénylőével zavarná össze. A kezdőtől elég, ha az általa felhasználhatók szerint birtokába jutott adatokat célszerűleg alkalmazván, kimutatja, hogy haladni

összintén akar. Az akarás ily tulajdonságát a kéz alatti dolgozat írójától nem lehet megtagadni.

A dolgozat második része, mely a lelki tehetségek között előforduló viszonyokat tárgyalja, épen úgy gazdag adatokban, mint az első. Itt a már érintett bölcsészek felül megemléttetnek még Hobbesius, Helvetius, Holbach, Fries, Fischer, Frauenstädt, Kym, Schelling, Hegel és Jessen.

E részt a viszontagok egymáshoz való állásának jó kiemelése különösen ajánlja.

Még kedvezőbb ítéletre nyújt alkalmat a dolgozat harmadik része, mely a nézetekre vonatkozó pszichológiai rendszerekről szól. E rész több szakaszra oszlik. Különböző szempontok alatt főlemléttetnek bennök az empirismus, rationalismus, speculatio, materialismus, idealismus, synthetismus, sensualismus, pietismus, skepticismus, továbbá a lelki tehetségek száma, azok egymáshoz való állása és értékessége.

E részt a tárgyillető felfogáson felül a rendezettség és az ellentétek beható közvetítése teszi helyeselhetővé.

A dolgozat negyedik része a végső eredményről értekezik, melyet a tehetségekre irányzó pszichológiai vitatkozások előidéztek.

E részt főleg a nyilvános előadások alkalmakor hallottak és följegyzettek érvényesítése jellemzi.

A nyelvezet folyékony és könnyen érthető; de itt-ott szabálytalan; a sűrűen előforduló görög nevek és szók írása hemzseg a hibáktól.

A III. számú dolgozat igen soványan adja elő, időrendben, a különféle véleményeket a lélekről, a nélkül hogy a kitűzött kérdésre felelne; mely oknál fogva melőzendő.

Az eddigiekből kivehető, hogy az I. szám nem szű-

kölködik oldalak nélkül, melyek figyelemre méltók; ám de mivel a pályakérdésnek valamennyi részét nem tünteti oly kiterjedésben elő, minőt az egésznek tartalma szükségelt, nincs úgy szerkesztve, és kellő tulajdonokkal ellátva, hogy díjra érdemesnek tartathassék.

Ellenben a II. számú dolgozat hiányai a benne előforduló jó oldalak mellett számba sem vétethetvén; benne a kitűzött pályakérdés valamennyi része egyenként átvizsgálatván; az adatok bősége mellett mindenik pont helyszerűleg és célirányos kiterjedésben tárgyalatván, s ekép is oly elme szüleménye levén, mely szép jövőt ígér: a II. szám mindenkép méltó a jutalomra.“

A bölcsészeti kar magáévá tevén ez ítéletet, s ennek nyomán e nehéz mezőn az I. számút is dicsérettel kitüntetésre érdemesnek találván: e két munka jeligés levelei felbontattak, amiből kitűnt, hogy a jutalomra méltatott mű szerzője:

Horváth Pál,

harmad évi joghallgató;

a dicséretre érdemesített munkáé pedig:

Szenessy Zsigmond,

rendk. bölcsészethallgató.

II. A mennyiségtani kérdésre, mely így hangzik: „Adassanak elő a hajinték (parabola) nevezetesebb tulajdonságai, az elemző mértan után fejtegetve“ hét pályamű érkezett, ily jeligék mellett:

I. Ne tipord össze köreimet. Archimedes.

II. Éljen a haza!

III. Non minor est virtus, quam quaerere, parta tueri.

IV. Si desint vires, tamen est laudanda voluntas.

V. Mathesis est ars omnium scientiarum.

VI. Adj a világtérben egy szilárd pontot, és kiemelem a földet sarkaiból.

VII. Akár lefelé, akár fölfelé pillantsunk, mindeütt, de mindenütt valami jobb utáni sovárgással találkozzunk. Horváth Cyrill.

E pályaművek, megvizsgálás végett Petzval Ottó és Nékám Sándor r. tanároknak adattak ki; kik is alább következő részletes bírálatukat a következő Jelentés mellett terjesztették a kar elibe.

Tekintetes bölcsészeti Tanártestület!

Mindenek előtt teljes méltánnyal kell kiemelnünk azon örvendetes eredményt: miszerint, ámbár az egyetemi polgárok közül aránylag csak kevesen vannak, kik a mennyiségtannal — mint speciális szaktudománnyal — foglalkoznak, mégis e kevesek közül heten ragadták meg eme legelőször kínákozott alkalmat, hogy munkálataikkal a nyílt versenyterre kilépjenek. Ezen örvendetes részvétet, Tekint. Tanártestület, nem lehet jelentőségében kicsinyelnünk: kedves elégtételül szolgál az a fáradozó tanároknak, s bizonyoságot tesz a szaktanulók igyekvő szorgalmáról s előmeneteléről, reményt nyújtván a jövőre, miszerint azok, kik már is mint tanulók elég önbizalmat éreztek nemes vetélkedésre a tudomány mezején, azoktól bizton várhatni, hogy megkedvelt szakmájokat ezután is buzgóan művelendik, s ha majdan a nyilvános életben alkalmok nyílik a közreműködésre, egész lélekkel azon lesznek, hogy a mennyiségtan — ezen örökigaz tudomány — hazánkban mind jobban terjedjen és felvirágozzék.

A pályamunkák tudományos belértékét tekintve, általában azon ítéletet mondhatjuk ki rólok, hogy kel-
lően megfeleltek a várakozásnak, s hogy valóban talpra
esett jó dolgozatok nem hiányoznak közöttök. Öszhang-
zó véleményünk szerint legjobbnak tartjuk a jók között
a VI. számú pályaművet, melynek jeligéje Archimedes-
nek amaz emlékezetes mondata: „Adj a világtérben egy
szilárd pontot, és kiemelem a földet sarkaiból.“ E pályá-
mű szerzője gyakorlott analysta, aki mind az alsóbb,
mind a felsőbb mennyiségtan terén biztos tájékozással
mozog. Tizenhat ívre terjedő dolgozatában alaposan és
legkimerítőbben fejtette meg a kitűzött pályakérdést,
ennélfogva az alulírottak a mondott VI. számú pályamű-
vet ítélik legjobbnak, s tartják érdemesnek az egyetemi
jutalomdíjra.

Legközelebb áll ehhez belértékre nézve az I. számú
dolgozat, melynek jeligéje Archimedesnek eme jellemző
szava: „Ne tipord össze köreimet.“ Ezen pályamű szer-
zője az alsóbb analysis segédeszközeire támaszkodva, a
kitűzött kérdést behatólag tanulmányozta, s azt jó irányú
dolgozatában alaposan fejtegeti.

Egyébiránt valamennyi pályamunkának kivonatos
ismertetését, bírálati jegyzeteinkkel kapcsolatban a Te-
kint. Tanártestület tudomása és ítélete alá bocsátván,
azon indítványunkkal zárjuk be jelentésünket, miszerint
mindegyik pályázónak kívánatára, az ő részvéte a mos-
tani pályázatban, a nyerendő egyetemi végbizonyítvány-
ban, külön-jegyzetileg elismertessék; mivégből a fel-
bontatlan jeligés levelkék az illetők szerzőségének iga-
zolásai, a kari levéltárban letétessenek.

Kelt Pesten, június 21-én 1864.

Petzval Ottó s. k.
Nékám Sándor s. k.

Az 1863/1864. tanulmányi évre
a kir. m. tudomány-egyetem részéről kitűzött mennyiségtan i jutalomkérdésre beérkezett hét pályamunkának rövid ismertetése s bírálata.

I. számú pályamű.

Jelige: „*Ne tipord össze köreimet. Archimedes.*“

Szerző a kúpmetzeti vonalok egyik jellemző közös tulajdonságából indul ki s származtatja le azoknak általános egyenletét, melyről azután különösen áttér a hajintékra s ennek különféle analitikai kifejezéseire, helyesen következtetvén a szóbanforgó másodrendű vonal alaki sajátságait és szerkesztési módját. Miután továbbá a hajinték négyzetítését elemileg tárgyalta, viszonylatba hozza ezen görbe vonalt az egyenessel, vizsgálva lehető átmetszéseik s érintkezések föltételeit. Több rendbeli idevágó feladat megfejtése után okadatolja a hajintékos görbületű homortükrök azon tulajdonságát, melynél fogva a tengelylyel egyenközüleg beeső sugaraknak visszahajtása után mindig a gócban kell egymást átmetszeniök. Ezek után a hajinték és a kör kölcsönös helyzeti viszonylatai, a lehető közös pontok, átmetszések és bensőbb érintkezések kerülnek szóba, s a görbületi középpont és a görbületi sugár kiszámításával és mértani szerkesztésével fejeztetik be a dolgozat.

E munkálat 29 negyedívrétű oldalra terjed. Szabatos előadás és jó irány mellett a kérdésnek helyes felfogását és alapos tanulmányozását tünteti elő.

II. számú pályamű.

Jelige: „*Éljen a haza!*“

Szerző a körkúpnak térbeli egyenletét vette kiindulási pontul, melyből levezeti a hajintéknak — mint egyik kúpmetzetnek — analitikai kifejezését. A dolgozat II. részében fejezeti s 16 pont alatt sorolja elé a hajintéknak tulajdonságait, s a III. részben az egyenes vonallal való viszonylatokat tárgyalván, az innen felmerülő sajátságokat 36 pont alatt foglalja össze.

A 21 negyedréti oldalra terjedő pályadolgozat tanúságot tesz szerzőjének analitikai jártasságáról, mindazáltal kíváncsított lett volna, hogy a kitűzött kérdésnek még egyéb érdekes oldalait is dolgozata körébe vonja.

III. számú pályamunka.

Jelige: „*Non minor est virtus, quam quaerere, parta tueri.*“

Kiindúl szerző a hajintéknak azon speciális tulajdonságából: hogy annak bármelyik pontja ugyanakkora távolságra esik a góctól, mint az iránylótól; erre alapítja a hajinték egyenletének levezetését, s elésorolja némely sajátságait, melyeket azonban szükségtelen volt itt szókkal főlemlíteni, mert később a dolgozat folytában ugyanazokat rendszeresen kell a görbe vonal egyenletéből származtatnia s bebizonyítania. E végből tehát szerző a kérdést újra s általánosabban tárgyalja: a kúpmetszetek közös alakzatából a hajintéknak különös egyenletét származtatván, ez I—VIII. pontok alatt elemzésileg vizsgálja s itt a hajintéknak legfőbb alaki tulajdonságait, szerkesztési módját stb fejtegeti. Továbbá az úgynevezett érintési vonalok egyenleteiket származtatja s a hajinték sark-egyenletének vizsgálatával fejezi be az értekezést.

Az értekezés 30 negyedréti oldalra terjed és 10 csínosan készült rajzzal van ellátva. A pályázó hibátlan felfogással bír; de előadása nem eléggé rendszeres és kimerítő.

IV. számú pályamű.

Jelige: „*Si desint vires, tamen est laudanda voluntas. Hor.*“

E dolgozat 6 cikkre oszlik. Az 1-sőben a hajintéket oly görbe vonalnak lenni határozza, melynek bármely pontja ugyanakkora távolságra esik a góctól, mint az iránylótól. E tulajdonságot veszi alapúl szerző a 2-ik cikkben, hogy a hajinték egyenletét származtassa, mely egyenletet a 3-ik cikkben elemzési discussio alá vett. A 4-ik cikkben a hajinték s az egyenes vonal relációit vizsgálja. Végre az 5. és 6-ik cikk az érintkezési vonalok értelmezésére és elemzési meghatározására van szánva.

Ezen pályamű latin nyelven van írva, 14 negyedréti oldalra terjed s ámbár a kitűzött kérdést igen kevésbé meríti ki, mégis a pályázónak helyes gondolatmenetét tanúsítja.

V. számú pályamű.

Jelige: „*Mathesis est ars omnium scientiarum.*“

E dolgozatban 21 pont alatt e következők adatnak elő: a hajinték csúcsegyenlete, alaki tulajdonságai, mértani szerkesztése és sark-egyenlete, továbbá ezen görbe vonalnak valamely egyenessel való viszonylatai, az érintési vonalak alakzatai s a területszámítás. Azután szerző a hajintéket, mint a körkúpnak egyik metszetét állítja elő, s a dolgozathoz egy „Függelék” csatol, melyben a hajintéki ív hosszának kiszámítását, továbbá a tengelykörüli forgásból származó forgási test köbtartalmának, valamint fölületí nagyságának kiszámítását, a felsőbb analysis segélyével mutatja meg.

E pályamű ívalakban 12 oldalra terjed. Per summos apices a kérdést sok oldalról fejtegeti; kár hogy az előadás láncolata nem szorosabban összefüggő, s hogy a követett módszer synthetikai inkább, de nem analytikai.

VI. számú pályamű.

Jelige: „*Adj a világtérben egy szilárd pontot, és kiemelem a földet sarkaiból. Archimedes.*“

A „Bevezetésben” kiindul szerző a másodfokú teljes egyenletből x és y között, s ezt mértanilag helyesen, mint a másodrendű görbe vonalok általános egyenletét értelmezi. Azután áttér az átmérőkre általában s a kapcsolt átmérőkre különösen, valamint a másodrendű vonalok lehető középpontjaira. Az „Első szakaszban” az említett másodfokú egyenletet x és y között, mely eredetileg 6 tagból áll, az öszrendezetté átalakítása által egyszerűbb — 3 tagból álló — alakra hozza, s most különösen kiemeli azon esetet, melyben a mondott egyenlet hajintéket képvisel. Ezután a hajintéknak némely alaki tulajdonságait elemzőleg bizonyítja és a sark-egyenletet származtatja. Továbbá az érintési vonalok képleteit

fejtegeti, s több rendbeli ide tartozó feladatot fejt meg. A „Má-sodik szakaszban“ az úgynevezett hajintékos gör-békről szól, mely nevezet alatt oly magasb rendű vonalok értetnek, melyeknek egyenletében y az x -nek végszerű ép függvénye. ($y = A + Bx + Cx^2 + \dots + Nx^n$.) Fejtegeti a „töb-bes“ pontok és „elszigetelt v. kapcsolt“ pontok fogalmát, s mindezeket válogatott példákkal kíséri. Ezután az érintkezés-re vonatkozó néhány feladatot általánossággal tárgyal s a ta-lált megfejtéseket példaként a Neil-féle hajintékkal világosít-ja meg. A „Harmadik szakasz“ a görbületi középpont és a görb. sugár feltalálását és szerkesztését tartalmazza. A „Negyedik szakasz“ az úgynevezett „lefejtett és lefej-tő“ (evoluta et evolvens) görbéknek fogalmát magyarázza s a lefejtettnek egyenletét származtatja, ha a lefejtőé adva van. E feladatot a felsőbb mennyiségtan segélyével előbb általánosan tárgyalja, azután átmegy, speciális eset gyanánt — a hajinté-ki lefejtett görbének egyenletére, úgymint a Neil-féle hajin-tékra. Az „5-dik szakaszban“ a görbe vonaloknak s kü-lönösen a hajintéknak négyzetítése (quadratura) s végre a „6-dik szakaszban“ ugyanazoknak egyenesítése (recti-ficatio) van előadva.

Ezen pályamunka — az előrebocsátott „Tartalmon“ kívül 55 félfialakú oldalra terjed. Nem csak kiterjedésre nézve vala-mennyi pályairat közt a legbővebb, de belértékre és sokolda-lúságra nézve is legkimerítőbben felel meg a kitűzött kérdés-nek. Szerzője gyakorlott analysta, aki mind az alsóbb, mind a felsőbb mennyiségtan mezején biztos tájékozással mozog.

VII. számú pályamű.

Jelige: *„Akár lefelé, akár fölfelé pillantsunk, mindenütt, de mindenütt valami jobb utáni sóvárgással találkozunk.
Horváth Cyrill.“*

Ezen pályamunka szerzője előre bocsátja a kúpmetszetek általános egyenletének levezetését, melyről azután áttér a ha-jintékra, s tüzetesen fejtegeti ennek tulajdonságait. Továbbá szól az egyenes vonal s a hajinték kölcsönös helyzeti viszony-latairól, az érintő s a deréklő egyenletéről, s a négy érintési

vonat nagyságáról. Tárgyalja továbbá a hajinték és a kör érintkezését, s a görbületi kör meghatározását; végre a hajinték négyzetítését és sarkegyenletét.

E pályamű 38 negyedréti oldalra terjed. Méltánylást érdemel a pályázónak helyes gondolatmenete, hibátlan felfogása. Folytatott szorgalom mellett irányának tökélyesbedését is várhatni.

Dr Nékám Sándor s. k.

Petzval Ottó s. k.“

A kar magáévá tevén a vizsgálók okadatolt véleményét, a jutalmat a VI. számú pályaműnek határozta adatni; kinek jeligés levele felbontatván, ez szerzőül vallotta:

Aujeszky Lipót,
bölcészethallgatót.

A különösb dicséretre méltatott pályamunkák szerzői, felbontott jeligés levelkéik után, s érdemeik fokozata szerint, a következők, még pedig a másod rangú s I. számúé

Máday János,
tanárjelölt;

a harmadrangú, s VII. számúé:

Zékány Lajos,
első évi tanárjelölt;

a negyed rangú, s V. számúé

Pick Ignác,
első évi orvoshallgató.

A más három pályamű (II. III. IV. sz.) szerzőinek levelei feltöretlenül maradtak, hogy, ha azt kívánnák, magokat a dékán előtt igazolván, e dicséretes pályázatban részvételök, végbizonyítványaikban, különjegyzetileg elismertethessék.

III. A vegytani kérdésre: „Allapíttassék meg:

miféle vegyületek képződnek a cukorból és borkósavból, ha azok égvényes folyadékokban réz-, illetőleg ezüstsók által élenyítettnek“ egy pályamunka érkezett, ily jel-igével: *Corpora non agunt, nisi soluta*; melyről a megbízott bírálók, Than Károly és Szabó József r. tanárok, ekép vélekedtek:

Miután a kitűzött pályakérdés egyik részét, t. i. azon vegyületek megállapítását, melyek a cukor égvényes oldatában réz-sók által keletkeznek, Reichardt jénai tanár kimerítette, és vizsgálatai eredményét mindjárt e pályázat kihirdettetése után közzé is tette: pályázó a feladat másik részét, a borkósav átalakulását ezüstsók által égvényes oldatban, annál sikerültebben oldotta meg.

Kiváló ügyességgel eszközölt kísérleteiből pályázó azon eredményre jött, hogy borkósavból a fönemlített körülmények közt sóskasav keletkezik. E vizsgálat által tudományos magyarázatot nyer az ezüstözésnek azon módja, melyet Czimeg János hazánkfia nem rég kitünő sikerrel honosított meg az ipar terén. Az említett eredményt pályázó nem csak minőleges kísérletek által bizonyította be, hanem egyszersmind a keletkezett sóskasav-hydrát jegecvíz-tartalmát, annak elemi alkatát és mészsóját mennyiségileg is nagy pontossággal elemezte, mi által a kitűzött kérdést oly szabatosan fejtette meg, hogy az a szerves vegytan szigorúbb kívánalmainak is teljesen megfelel.“

Ez okból a bírálók e pályaművet, mint amely a kitűzött kérdést sikeren megoldotta, s a tudományt egy érdekes ténynek szabatos megállapításával előmozdította, a jutalomra legnagyobb mértékben méltónak tartották; s a Kar ezt neki oda is ítélte.

Felbontatván a nevet rejtő levél, kitűnt hogy annak szerzője:

Seiben Ottó,

ösztöndíjas vegyész növendék.

IV. A történelmi jutalomfeladat, melyre nézve a versenytér nem egyedül egyetemi hallgatóknak, hanem bárki másnak is, nyitva állott, így hangzik: Adasék elő azon nézet, melyet a Béla király névtelen Jegyzőjének korára vonatkozó újabb nyomozások eredményeztek. Erre öt munka pályázott ily jelmondatok mellett:

I. Omnia iam ex ipso, quae diu cupimus, cognoscemus. Cic. de Or. 31. (Deák nyelven).

II. Didici in historia testimoniis nitendum esse. Leibnitz.

III. Si aliquid vel incautius, vel indoctius, a me positum est, nec mirandum est, nec dolendum, sed ignoscendum. Augustin. Ep. 123. ad Marcell.

IV. Spes famae solet ad virtutem impellere multos. Marc. Paling.

V. Sit apud te honor antiquitatis. Quintil.
A bírálók, Toldy Ferenc r. és Horvát Árpád rk. tanárok, az öt pályamű összehasonlító gondos átvizsgálata után egyetértőleg a II. számúnak ítélték oda, versenytársai közt, a pálmát, mint amely szorosán a kitűzött kérdés határai közt, s egyszersmind teljesen, tárgyalva a kérdést: miután Bevezetésében a régibb nyomozások rövid történetét s a különféle nézeteket előre bocsátotta volna, az újabbkori írók nézeteit, kiknek időszakát Bartal Györgytől számítja, két részben terjeszti elő és bírálja meg. Névszerint az elsőben azokat, melyek Anonymust I., aztán II., III., s végre IV. Béla

királyok jegyzőjének vitatják; a második részben az e nézetek mellett felhozott érveket szellőzteti úgy, hogy először a IV., majd a III. és II. Béla kora mellett bizonyítani látszókat oszlatja el; azután az I. Béla kora ellen felhozatni szokottakat igyekszik megcáfolni, míg végre a mellett és ellen küzdő okok mérlegelése után eredményként azon nézetet mutatja fel, hogy a „Gesta Hungarorum“ névtelen szerzője I. Béla jegyzője volt, s így a XI. század közepén virágzott. — A kérdés szabatos felfogása, helyes és világosságteljes elrendelése, s e keretben teljes kimerítése, a védokok előadásában főleg a belső jellemre fektetett súly, s a cáfolásban kifejtett biztos ítéset, végre a mívelt és szabatos nyelvezet, társai közt, e műnek vívják ki az első rangot.

A IV. számú pályamunka e II. számúval teljesség tekintetében vetélkedik; sőt, amennyiben a feladat kiszabott határain túl terjeszkedve, s visszamenve egészen Bél Mátyásig, a kérdés történetét egész maig, minden nézetek s ellennézetekkel, részletesen s elfogulatlanúl összeállítja, az előterjesztő részben kimerítőbb is; de sem a különféle nézetek összehasonlító kritikája után az Anonymus művének belső jellemében fekvő súlyt fel nem ismeri; sem, noha I. Béla felé hajlik, e nézetet biztos eredményként megállapítani nem bírja; a munka berendezésére s az előadás szabatosságára, világosságára és correctségére nézve pedig társával nem mérkőzhetik.

A III. számú pályamunka, adatokbeli minden gazdagsága mellett, melyek közt némelyek először vonatnak be e kérdés körébe; és helyes ítésetének dacára, melynek segedelmével I. Béla korát megállapítani törekszik: az expositio hiányossága, a munka tökéletlen szerkezete s az előadás szabatlansága mellett — hibás

nyelvét és irányát, úgy sok declamációit nem is említve — az elébbiek mellé nem rangozható.

Az I. számú, deák, pályamunka nem annyira a kitűzött kérdésre egyenes felelet, mint inkább egy, Anonymust II. Bélának tulajdonító, vitairat, lényegben Podhradezky József legújabb munkájára támaszkodó („Béla király névtelen Jegyzőjének idejekora“ Buda 1862), s azt analóg új adatokkal bővítő. A munka, szerzőnek kút-főkbeni biztos jártassága dacára, mint nem szorosan a kérdésre felelő, s úgy is mint világos szerkezet nélkül szétáradó munka, tartalmassága mellett is, tekintetbe nem jöhet.

És így mind a négy munka egy vagy más irányban, több-kevesebb becsesl bír, s egy vagy más pontjára a kérdésnek, tevőleg vagy tagadólag, élesb világot vetvén, e pályázat a maga egészletében gyümölcsöző volt: egyedül az V. számú munka az, mely mint puszta felületes kivonat Cornidesből, s az ügy jelen állását egyáltalában nem is sejtő, legkisebb figyelmet sem érdemel.

Ezek szerint a bírálók a jutalmat egyetértőleg a II. számúnak ítélték oda; a IV. számút pedig különös dicsérettel megemlíttetni ajánlották. Azonban a III. és I. számúaknak is, kiemelt becses tulajdonaiknál fogva, elismerést szavaztak. A kar, egész kiterjedésében elfogadván a bírálatot, kijelenti, hogy amennyiben a IV. III. és I. számú pályázók egyetemi hallgatók volnának, e dicséretes részvételök a pályázatban, a dékán előtti magok igazolása után, végbizonyítványaikban különjegyzetileg el fog ismertetni; a koszorúzandó II. számú munka jeligés levele pedig felbontatván, szerzőül:

VASS JÓZSEF,
kegyesrendi áldor, gymnásiumi tanár, s a M. Tudom.
Akad. I. tagja tűnt ki.

*Kelt Pesten, a Bölcsészeti Karnak 1864. június 21.
tartott IX. rendes üléséből.*

Dr. Toldy Ferenc sk.
ez idei dékán.

E bíráló jelentések felolvasása után az előadó dékán így folytatta szavait:

„Tehát tizenöt győződelmes versenyző, s köztök tizennégy ez egyetemnek jelenleg is növendéke, hallgatója; s ezeken kívül még négy, kit, ha a pénz-alap nem hiányzik, a bölcsészeti kar oly szívesen megjutalmazott volna.

De Önöknek, lelkes ifjak! az elismerés jutalom is egyszersmind, valamint ama szerencsésbek előtt is kétségkívül a helybenhagyás adja meg a magában nem nagy jutalomnak a legszebb zománcot. Az olympi küzdőtéren csak olajágkoszorú nyújtatott a győztesnek, de neve, mint a harcok hőseé, gondosan följegyeztetett, és költők, énekeikben, dicsőítették őt. A mi korunk tudományos versenyterén nem éneklik újabb Pindarok a nyertesnek dicsőségét: de az Önök nevei is beiratnak az egyetem évkönyveibe, s mikor szűnt meg a magyar ifju gerjedni, buzdúlni, s mind többre és nagyobbra lelkesedni a kitüntetés által? Érzi ő, mennyire igaz Juvenál szava:

At pulcrum est digito monstrari et dicier: HIC EST.

Azért hadd mutassak én is Önökre, mint díszekre anyaiskolánknak! Hadd gerjeszsze a nyilvános elismerés minél több társaikat a legnemesb versenyre! Lépje-

nek elé Önök, hogy győzelmök bizonyítékait nagyságos kormányunk kezeiből, mindnyájunk szerencseki-vánatai közt, átvehessék.“

Itt az előadó, sorban, nevöknél fogva, előhíván a jutalmazandó egyetemi polgárokat, azok, a vegytudományi pályázón kívül, ki az ünnepélyen jelen nem volt, egymás után vették át jutalmaikat a Nagyságos Rector kezeiből, a gyülekezet Éljenéi között.

S ekkép fejeztetvén be a díszes ünnepély, kiosztattak, külön nyomatokban, 1865-re az

ÚJ JUTALOMTÉTELEK,

melyek is a következők:

I. A HITTUDOMÁNYI KARÉL.

1.

Demonstretur generatim authentia quatuor Evangeliorum; nominatim vero: an verba Papiae apud Eusebium (His. Eccl. L. III. c. 40. ed. Scaphusian. 1861): *Ματθαῖος μὲν οὖν Ἐβραϊδὶ διαλέκτῳ τὰ λόγια συνεγράψατο, ἠρμηνεύσε δὲ αὐτὰ ὡς ἦν δυνατός ἕκαστος* — causam subministrent suspicandi, a S. Matthaeo tantum *λόγια* seu sententias scriptas fuisse, et eas expositas fuisse pro vario interpretum modulo, et sic reliqua in eius Evangelio esse mythos, primo adhuc seculo iis adiectos? Quid porro sentiendum de Evangelii S. Ioannis a reliquorum Evangeliorum diverso argumento? An scholae cuiusdam Asiaticae aliquod, et quale, vestigium, et an ex eadem doctrina S. Ioannis derivari possit?

Jutalma a P a s q u i c h-alapból száz forint.

2.

Quae sunt principia catholica circa relationem fidei et scientiae?

Jutalma a D e r c s i k-alapítványból huszonöt forint.

II. A JOG- ÉS ÁLLAMTUDOMÁNYI KARÉI.

3.

Mily irányelvekkel találkozunk hazai országgyűléseink működésében és törvényeinkben a közgazdasági elvek és intézvényekre vonatkozólag, különösen a XVIII. század kezdetétől?

Jutalma a Schwartzner-alapítványból *száz nyolcvan forint.*

(Quae principia occurrunt in legibus ac pertractationibus Regni intuitu normarum et institutorum oeconomiae politicae, signanter ab exordio seculi XVIII.?)

Praemium optimi laboris e fundatione Schwartzneri CLXXX floreni.

4.

Minő állásuk volt a római államban a praetoroknak a törvénykezés terén, miképen használták fel azt a polgári jog fejlesztésére, s e részbeni működésöknek mily hatásuk volt a régi jogrendszer megváltoztatására?

Jutalma a Pasquich-alapból *hetvenöt forint.*

5.

Soroltassanak elő azon mozzanatok, melyek hazánk bányászatára fejlesztő vagy zsibbasztó befolyással vannak; és tűntessék fel, statistikai adatok alapján: mily haladás vagy hanyatlás mutatkozik újabban bányamívelésünk egyes ágaiban?

Jutalma a Pasquich-alapból *hetvenöt forint.*

III. AZ ORVOSI KARÉI.

6.

Állittassék elő két, a bonctani intézet javára visszamaradó készítményben: 1. a verőcéri edényrendszer; és 2. a IX., X., XI. és XII-dik agyideg, elágazásaikkal.

Megkívántatik egyszersmind, hogy a pályázók, dolgozataikra vonatkozólag írásbeli értekezést is mutassanak be, melyben az előállított készítmények kimerítő és alapos leírását és a fenforgó viszonyok tudományos fejtegetését előadják.

Jutalma a Pasquich-alapból *ötven forint.*

7.

A köthártyalob alakjai, kórhatározása és gyógymódja, tekintettel az egyetemi kórodában tett észleletekre.

Jutalma a Pasquich-alapból ötven forint.

8.

Kivántatik: kórbonci eljárás az előadásokon előforduló eseteknél, és ezeknek tudományos fejtegetése írott értekezésben.

Jutalma a Pasquich-alapból ötven forint.

IV. A BÖLCSESZETI KARÉI.

9.

Collectis Homeri Iliadis versibus, in quibus vocabula: *ψυχή, φρένες, θυμός, μένος, νοῦς, εἶδωλον* reperiuntur, exponatur doctrina Homerica de anima humana, vulgo Psychologia Homerica.

Jutalma a Pasquich-alapból ötven forint.

10.

Adassanak elé a hévnek kútforrásai; mindegyiknél lehetőleg érthetővé téve a hévnek keletkezési okát és módját.

Jutalma a Pasquich-alapból ötven forint.

11.

Irassék le valamely vidék ásvány- és földtani tekintetben. A gyűjtött ásvány-, közet- és kőületepéldányok a pályamunkákhoz mellékeltesse.

Jutalma a Pasquich-alapból ötven forint.

Pályázási szabályok.

1. A 3. szám alatti jutalomtétel kivételével, melyért bárki versenyezhet, a többiekre csak pesti egyetemi hallgatók pályázhatnak.

2. Az 1. 2. és 9. sz. alatti jutalomtételékért csak latin nyelven pályázhatni; a 3. sz. alattira latin, vagy ma-

gyar, vagy német, vagy francia nyelven; a többiekre egyedül magyar nyelven.

3. Valamennyi pályairatok beadásának határnapja, melyen túl munka nem fogadtatik el, 1865. martius 31-dike. A jutalmak 1865. június 25-dikén, mint a kir. egyetem újjáalakításának évfordulati napján, adatnak ki az egyetem ünnepélyes köz ülésében. Beadott pályaművek a pályázat elintézése előtt vissza nem adatnak.

4. A pályairatok; negyedréiben, tisztán (a 3. számú jutalomtételre készülők idegen kézzel is) írva, lapszámozva, kötve legyenek.

5. A szerző nevét és állását, illetőleg egyetemi tanszakát, tartalmazó pecsétetes levelen ugyanazon jelige álljon, mely a pályamű homlokán olvasható. Álnévű pályaművek nem díjaztatnak.

6. A jutalom a viszonylag legjobb munkának csak azon esetben adatik ki, ha az magában véve is díjra méltónak talál-tatik. Egyszerű fordítások vagy plágiumok a pályázásból ki-zárvák.

7. A pályairatok a szerzőé maradnak; azok kéziratai az illető kar levéltárában eltéttetnek.

Pesten, június 25. 1865.

M. Kir. Egyetemi Iroda.

EGYETEMI KÖNYVTÁR

218486

